

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej  
Zakład Ochrony Środowiska, al. Kraśnicka 2 CD, 20-718 Lublin,  
e-mail: marcin.koziel@umcs.pl

MARCIN KOZIEŁ

## Stan i możliwości rozwoju turystyki rowerowej w parkach narodowych Lubelszczyzny

---

State and development of bicycle tourism in the national parks of the Lublin Region

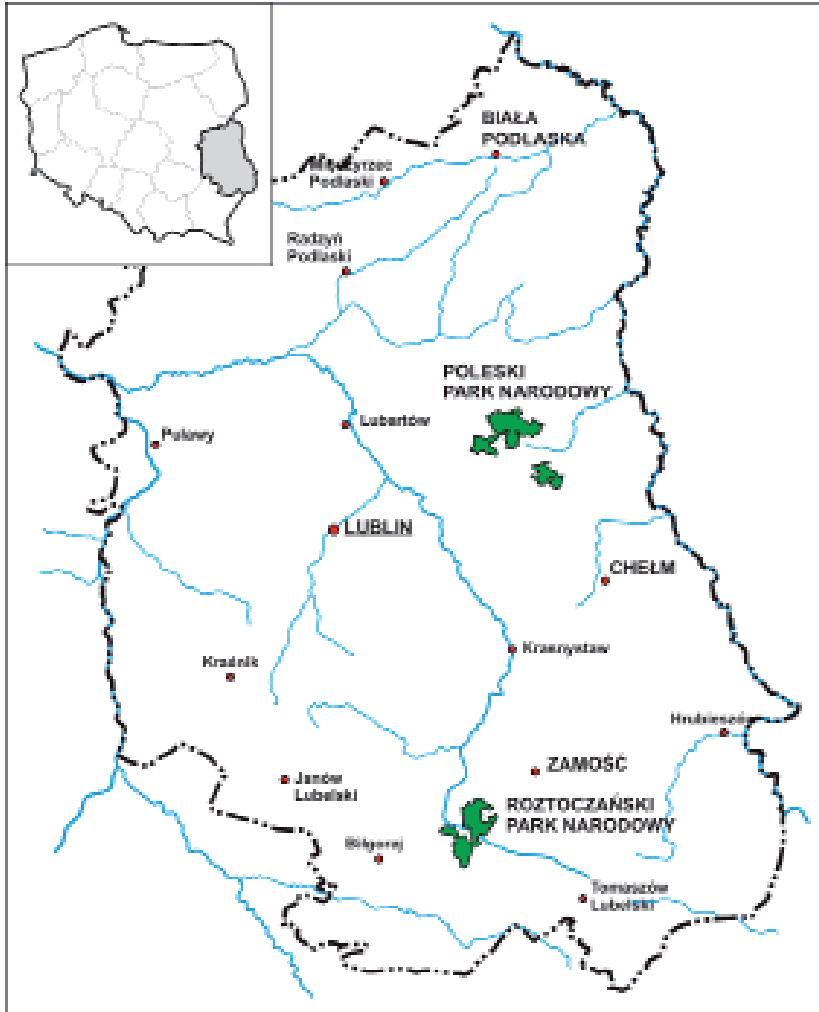
**Słowa kluczowe:** Poleski Park Narodowy, Roztoczański Park Narodowy, turystyka rowerowa, badania kwestionariuszowe, województwo lubelskie

**Key words:** Polesie National Park, Roztocze National Park, bicycle tourism, questionnaire survey, Lublin voivodeship

### WPROWADZENIE

Na tle pozostałych regionów Polski Lubelszczyzna wyróżnia się stosunkowo słabym uprzemysłowieniem i niskim poziomem urbanizacji, z drugiej strony jednak, jest regionem o unikatowych w skali Polski i Europy walorach przyrodniczych i kulturowych. Najważniejsze elementy lubelskiego systemu ochrony przyrody stanowią parki narodowe – Poleski i Roztoczański, które pełnią istotną rolę w aktywizacji ruchu turystycznego w regionie (ryc. 1).

Parki narodowe są tworzone na mocy ustawy o ochronie przyrody (DzU 2004 nr 92, poz. 880) w celu zachowania różnorodności biologicznej, krajobrazowej, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody oraz odtworzenia zniekształconych siedlisk przyrodniczych (art. 8, pkt 2). Oprócz wiodącej funkcji ochronnej parki narodowe, zgodnie z zapisami ustawy, są udostępniane do celów naukowych, edukacyjnych, kulturowych, turystycznych, rekreacyjnych i sportowych w sposób, który nie wpłynie negatywnie na przyrodę parku (art. 12, pkt 1). Konieczność realizacji wszystkich tych funkcji wymaga bardzo rozważnych działań ze strony służb odpowiedzialnych za organizację i zarządzanie turystyką w parkach narodowych (Partyka, 2010; Staniewska-Zątek, 2009).



Ryc. 1. Położenie Poleskiego i Roztoczańskiego Parku Narodowego na tle województwa lubelskiego

Fig. 1. Location of Polesie and Roztocze National Parks against the background of the Lublin voivodeship

Od wielu lat obserwuje się stały wzrost liczby turystów odwiedzających polskie parki narodowe. Obecnie w Polsce funkcjonują 23 parki narodowe, które co roku odwiedza ponad 11 mln osób (Ochrona środowiska, 2010). Niekontrolowany ruch turystyczny prowadzi w wielu przypadkach do nieodwracalnych zmian w środowisku przyrodniczym. Użytkowanie turystyczne parków narodowych nie może być dowolne, lecz powinno być dobrze zorganizowane, a często nawet wyraźnie ograniczane. Dostosowanie form udostępniania turystycznego parków na-

rodowych do ich naturalnej chłonności jest jednym z najtrudniejszych problemów ochrony i zagospodarowania przestrzennego tych obszarów (Kapuściński, 2002). Ustawa o ochronie przyrody pozwala na wprowadzenie przepisów ograniczających możliwość poruszania się po parkach narodowych. Jest ono z reguły dopuszczalne na wyznaczonych trasach (szlak pieszy, rowerowy, konny lub narciarski, ścieżka przyrodnicza lub dydaktyczna, droga publiczna), a poza nimi – za zgodą organu administrującego danym obszarem chronionym. W planie ochrony parku narodowego, a do czasu jego sporządzenia – w zadaniach ochronnych, ustala się miejsca, które mogą być udostępniane w celach turystycznych oraz maksymalną liczbę osób mogących przebywać jednocześnie w tych miejscach (art. 12, pkt 2).

Na obszarach chronionych należy propagować formy turystyki nieuciążliwe dla środowiska; taka wydaje się turystyka rowerowa, jedna z najbardziej popularnych form aktywnego wypoczynku w Polsce. Rowerzyści, poszukując miejsc wolnych od codziennego zgiełku, nadmiernego ruchu samochodowego, atrakcyjnych ze względów przyrodniczych, kulturowych i historycznych, bardzo często wybierają parki narodowe jako miejsca docelowe swoich wypraw. Oferta przygotowana dla turystów rowerowych przez poszczególne parki narodowe jest bardzo zróżnicowana. Niestety, nie zawsze informacje znajdujące się na stronach internetowych lub w wydawnictwach są precyzyjne i zrozumiałe dla turysty. Brak rzetelnych opracowań sprawia, że turysta jest często nieświadomy, na jakich zasadach może się poruszać rowerem po obszarach parków narodowych, jakie przepisy ochrony przyrody i bezpieczeństwa go obowiązują.

Głównym celem pracy było poznanie opinii osób zarządzających i bezpośrednio odpowiedzialnych za turystykę w Poleskim i Roztoczańskim Parku Narodowym, dotyczących ich udostępniania turystom rowerowym. Do parków rozślano kwestionariusze ankietowe, zawierające zestaw pytań dotyczących m.in.: zasad udostępniania terenów parków narodowych turystom rowerowym, jakości, funkcjonalności i stopnia trudności udostępnianych tras oraz liczby i dyscypliny turystów rowerowych poruszających się po wyznaczonych szlakach. W ankiecie znalazły się również pytania dotyczące promocji turystyki rowerowej i działań odnoszących się do tego rodzaju turystyki, które zamierzają podjąć w niedalekiej przyszłości zarządzający parkami narodowymi.

W trakcie badań terenowych dokonano wizji lokalnej tras udostępnionych do turystyki rowerowej (ruchu rowerowego) na terenie Poleskiego (Rowerowa ścieżka edukacyjna „Mietiułka”) i Roztoczańskiego Parku Narodowego (Trasa rowerowa „Zwierzyniec–Florianka–Górecko Stare”), podczas której wykonano serię fotografii dokumentujących obecny stan zagospodarowania turystycznego oraz oceniono funkcjonalność tras.

## CHARAKTERYSTYKA OBSZARU BADAŃ

**Poleski Park Narodowy** (PPN) położony jest w środkowozachodniej części Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego, wchodzącego w skład Polesia Lubelskiego (Kondracki, 1994). PPN jest pierwszym polskim parkiem wodno-torfowiskowym, chroni unikatowy w Europie obszar bagien i torfowisk, z wysuniętym najdalej na południowy zachód terenem zbliżonym do tundry i lasotundry. Znaczną część jego obszaru zajmują różne typy torfowisk, w tym rzadkie niskie torfowiska węglanowe, trudno dostępne bagna i zarastające jeziora.

PPN został utworzony w 1990 r. na bazie istniejących rezerwatów wodno-torfowiskowych: „Durne Bagno”, „Jezioro Moszne”, „Jezioro Długie”, „Torfowisko Orłowskie”. W chwili powołania park zajmował powierzchnię 4813,35 ha. W 1994 r. obszar Poleskiego Parku Narodowego powiększono dwukrotnie w wyniku włączenia pobliskiego Bagna Bubnów. Obecna powierzchnia parku to 9762,2 ha, zaś otuliny – 14041,9 ha. Obszar parku nie stanowi jednolitej całości (Bagno Bubnów jest enklawą), jego granice są silnie rozczłonkowane, co nie sprzyja realizacji działań ochronnych (Radwan, 2002). Obszary ściśle chronione zajmują 1,2% powierzchni parku, a najwięcej powierzchni parkowej – 83,5%, podlega ochronie częściowej. Pozostała część parku (15,3%) objęta jest ochroną krajobrazową (Ochrona środowiska, 2010).

Na terenie parku dominują osady czwartorzędowe (plejstoceny i holoceny). Z utworów plejstocenów największą powierzchnię zajmują wodno-łodowcowe piaski i piaski ze żwirami zlodowacenia Odry. Utwory holoceny, wypełniające dna rozległych zagłębień, są reprezentowane przez osady akumulacji organogenicznej: torfy, namuły torfiaste oraz namuły zagłębień bezodpływowych (krasowych). Rzeźba parku jest wybitnie równinna – rozległe równiny o średniej wysokości 170 m n.p.m. stanowią ponad 75% jego powierzchni, a różnice wysokości względnych nie przekraczają 10 m. W centralnej części parku znajdują się wzniesienia przekraczające 180 m n.p.m. – są to niewielkie pagórki kredowe, przykryte glinami (Harasimiuk i in., 2002).

Wody z terenu parku odprowadzają trzy skanalizowane rzeki (Piwonia i Włodawka z Mietułka) oraz liczne rowy melioracyjne. System wodny jest bardzo skomplikowany i wrażliwy na zmiany i zaburzenia (Michalczyk i in., 2002).

Teren parku charakteryzuje się wielką różnorodnością fitosocjologiczną: wyróżniono i opisano aż 208 zbiorowisk roślinnych, z których 30 reprezentuje zespoły leśne i zaroślowe, a pozostałe 178 to formacje nieleśne. W parku występuje ok. 1000 gatunków roślin naczyniowych, z których 170 to gatunki rzadkie (81 podlega ochronie gatunkowej, 17 jest chronione częściowo). Wśród najcenniejszych są m.in. 4 gatunki widłaków, relikty polodowcowe (wierzba borówkolistna i lapońska), brzoza niska, goździk pyszny i wawrzynek wilczełyko. Na tor-

fowiskach występują rosiczki – okrągłolistna i długolistna (Różycki, 1998; Różycki, 2009).

Najbardziej charakterystycznymi dla parku zbiorowiskami są torfowiska: niskie, przejściowe i wysokie. Gleby wytworzone na glinach porastają mieszane lasy liściaste z grabem, dębem, osiką oraz brzozą i wiązem, z bogatą roślinnością zielną w runie. Na glebach uboższych, na piaszczystych wzniesieniach występują bory sosnowe. Podtopione zagłębienia zajmują olsy.

Bogata i różnorodna jest fauna parku, szczególnie gatunki związane z obszarami wodno-błotnymi. Na terenie parku stwierdzono 45 gatunków ssaków. Należy tu wymienić: wydrę, gronostaja, łosia, niedawno introdukowanego bobra, pizmaka i wilka, oraz 2 gatunki nietoperzy: karlika większego i gacka szarego.

Tereny PPN, zwłaszcza podmokłe, to raj dla ornitologów. Obserwowano tu ok. 200 gatunków ptaków – większość związana z siedliskami podmokłymi i wodnymi. Najcenniejsze gatunki to: zalatujące – orły (przedni i bielik) i orlik grubodzioby oraz łęgowe (150 gatunków) – orlik krzykliwy, żuraw, brodziec (krzykliwy i samotny), gęś gęgawa, wodniczka i bocian czarny (Różycki, 2009).

Na obszarze parku żyje ponad 20 gatunków ryb, w tym głównie dość popularne: karp, lin, karaś, płoć, szczupak, okoń, węgorz, ale także niezwykle rzadka, chroniona strzebla przekopowa (zwana też błotną). W parku można spotkać 13 gatunków płazów, w tym ropuchy (szarą, zieloną i paskówkę), 2 gatunki traszek, kumaka, grzebiuszkę, rzekotkę drzewną i 5 gatunków żab. Gady w parku reprezentuje 7 gatunków, w tym żółw błotny, gatunek reliktowy w kraju i uznany za najbardziej zagrożony gatunek gada.

Ruch turystyczny w PPN jest niewielki w ciągu całego roku. Mimo interesującej oferty PPN odwiedza rocznie ok. 25 tys. turystów (Ochrona środowiska, 2010). Przez teren parku poprowadzono 6 znakowanych szlaków turystycznych o łącznej długości 140 km. Ponadto wytyczono 5 ścieżek dydaktyczno-przyrodniczych (4 piesze i 1 rowerową) o łącznej długości 36 km. W Załączu Starym znajduje się ośrodek dydaktyczno-muzealny z muzeum PPN.

**Roztoczański Park Narodowy (RPN)** leży w południowo-wschodniej części Polski, na Roztoczu Środkowym, i obejmuje najcenniejsze przyrodniczo i krajobrazowo obszary tej części Roztocza. Park powstał w 1974 r., początkowo na obszarze 4800,65 ha (Bartoszewski, Wilgat, 2004), i objął ochroną lasy zwierzyńcko-kosobudzkie, w tym 11 wcześniej istniejących rezerwatów przyrody.

Obecna powierzchnia parku to 8482,83 ha. Obszar parku stanowi jednolitą całość, jednak jego granice są silnie rozczłonkowane, co znacznie utrudnia realizację celów ochrony. Obszary ochrony ścisłej (Bukowa Góra, Nart, Czerkies, Jarugi i Międzyrzeki) zajmują 806 ha (9,5% powierzchni parku), a największą powierzchnię parkowej – 86,3%, podlega ochronie częściowej. Pozostała część parku (4,2%) objęta jest ochroną krajobrazową (Ochrona środowiska, 2010).

Początki ochrony przyrody na tym terenie sięgają czasów Ordynacji Zamojskiej, utworzonej w 1589 r. Na przełomie XVI i XVII w. istniał tu tzw. zwierzyniec, w którym trzymano wiele zwierząt, m.in. żubry, łosie, jelenie, a także dziki, wilki i żbiki, nie licząc zwierzyny drobnej. Na terenie zwierzynca żyły też sprowadzone z Puszczy Białowieskiej ostatnie dziko żyjące konie leśne – tarpany (Bartoszewski, Wilgat, 2004).

Roztocze Środkowe wyróżnia się z całego Roztocza najbardziej urozmaiconym krajobrazem. Wzniesienia mają strome stoki i łagodnie spłaszczone wierzchowiny. Najwyższe wzniesienia sięgają 350 m n.p.m. Park zajmuje znaczą część doliny górnego Wieprza i jego dopływu – potoku Świerszcz. Najniżej położone dna dolin leżą na wysokości około 210 m n.p.m. Garb Roztocza tworzą skały górnokredowe (m.in. gezy, opoki i margle), w strefie krawędziowej występują utwory trzeciorzędowe, natomiast dolinę Wieprza wypełniają utwory czwartorzędowe.

Zróznicowanie podłoża i urozmaicenie rzeźby wpływają na różnorodność gleb. Na zboczach i wierzchowinach przeważają gleby brunatne wytworzone na lessach, występują tu także rędziny. W dolinach i obniżeniach występują wytworzone na piaskach gleby bielcowe i bielice. W zagłębieniach terenu i w dolinach rzecznych wytworzyły się głównie gleby bagienne i mniej liczne mady.

Najważniejszą formacją roślinną parku są lasy, które zajmują 95,5% jego powierzchni. Wyróżniono wśród nich 18 zespołów leśnych, wśród których najcenniejsze to: bór jodłowy i buczyna karpacka, zajmujące łącznie ok. 45% powierzchni leśnej. Są to lasy typowe dla karpackiego regla dolnego, porastają głównie stoki i wierzchowiny wzgórz. Buczynę karpacką tworzą drzewostany bukowe i bukowo-jodłowe z domieszkami innych gatunków liściastych. Spośród innych zespołów roślinnych na uwagę zasługują: świetlista dąbrowa, grąd subkontynentalny, lęg jesionowo-olchowy, kontynentalne torfowisko wysokie, ols porzeczkowy, a także różne typy borów sosnowych. Na roślinność nieleśną składa się 28 zespołów roślinnych (Wilgat, 2004).

Flora roślin naczyniowych jest bardzo bogata i zróżnicowana. Liczy ponad 750 gatunków, w tym górskie (m.in. tojad dzióbaty, widłak wroniec), północne (zimoziół północny, bagnica torfowa, brzoza niska), pontyjskie (pluskawica europejska) oraz atlantyckie (rosiczka pośrednia, widłak torfowy). Lista roślin rzadkich obejmuje ok. 100 gatunków, ponad 60 z nich podlega ochronie prawnej. Niektóre gatunki rzadkie, takie jak lepieźnik biały, czosnek siatkowaty, przytulia okrągłolistna, mają na terenie parku jedyne stanowiska na Lubelszczyźnie. Występuje również ponad 100 gatunków grzybów (Grądziel, 2004).

Fauna parku jest równie bogata. W RPN żyją 52 gatunki ssaków, w tym 2 gatunki obce (jenot i piżmak). Występują tu wszystkie typowe zwierzęta leśne, czyli jelenie, sarny, dziki, wilki, lisy, kuny, borsuki, a nad wodami – wydry. Sporadycznie spotykane są łosie oraz rysie. Na terenie parku występują 2 gatunki ryjówki (aksamitna oraz mała), a także rzęsorek rzeczek – przedstawiciele najmniej-

szych ssaków chronionych w Polsce, oraz 14 gatunków nietoperzy, m.in. mopek i mroczek posrebrzony (bardzo rzadkie). W 1979 r. do parku sprowadzono bobry, a w 1982 r. utworzono ostoję konika polskiego – potomka dzikich koni leśnych – tarpanów (Grądziel, Profus, 2004).

W parku i jego najbliższym sąsiedztwie zarejestrowano ok. 200 gatunków ptaków, z których aż 130 regularnie gnieździ się na jego terenie. Dominują ptaki siedlisk leśnych. Na uwagę zasługują najrzadsze gatunki: orlik krzykliwy, trzmielojad, pustułka, bocian czarny, głuszec, gołąb siniak, dzięcioł białogrzbiety (Grądziel, Profus, 2004).

Obecność stawów, rzek i podmokłości stwarza sprzyjające warunki do występowania różnych gatunków gadów i płazów. Gady reprezentuje 6 gatunków. Wśród nich najliczniejsze są: jaszczurki (zwinka, żyworodna oraz padalec, w tym w odmianie turkusowej), węże (żmija zygzakowata, zaskroniec). Rzadko spotykany jest żółw błotny. Z płazów (12 gatunków) na terenie parku żyją m.in. traszki (zwyczajna i grzebieniasta), rzekotka, grzebiuszka, ropucha zielona, żaba śmieszka i kumak nizinny (Grądziel, Profus, 2004). W wodach parku występuje 26 gatunków ryb, w tym jeden gatunek kręgloustych – minóg ukraiński.

Fauna bezkręgowców parku, a szczególnie owadów, jest bardzo bogata – ok. 3400 gatunków. Samych chrząszczy jest 2000 gatunków. Żyje tu wiele gatunków ślimaków, pajęczaków i motyli (nadobnica alpejska, paź królowej).

Ruch turystyczny w RPN skupia się wokół Zwierzyńca i przypada głównie na lato. Park odwiedza corocznie ponad 100 tys. turystów (Ochrona środowiska, 2010). Oferta turystyczna przygotowana przez pracowników RPN jest bardzo bogata. Przez teren parku przebiega 5 znakowanych szlaków turystycznych i dodatkowo 2 szlaki w otulinie parku. Dla turystów wytyczono 5 pieszych ścieżek dydaktycznych oraz 1 trasę rowerową. Wieprzem można spłynąć kajakiem. W Zwierzyńcu znajduje się Ośrodek Edukacyjno-Muzealny, przy którym swój początek bierze większość udostępnionych tras. W 2011 r. w Białym Słupie otwarto Roztoczańskie Centrum Naukowo-Edukacyjne, które ma pełnić rolę ośrodka turystyki rowerowej Roztocza.

## METODYKA BADAŃ

W celu uzyskania informacji o stanie i możliwościach rozwoju turystyki rowerowej w parkach narodowych Lubelszczyzny autor pracy posłużył się powszechnie stosowanym w naukach społecznych narzędziem badawczym – wykorzystywanym również w naukach przyrodniczych – kwestionariuszem ankiety. Przygotowany kwestionariusz składał się z 34 pytań, poprzedzonych tytułem, krótkim uzasadnieniem, w którym przedstawiono cele badania, oraz instrukcją wypełnienia ankiety. Według kryterium technicznego były to pytania zamknięte (podano listę alternatyw), półotwarte (respondent mógł wybrać odpowiedź z po-

danej listy lub osobiście ją sformułować) i otwarte (samodzielne formułowanie odpowiedzi). Wzór ankiety oraz pełny raport znajduje się na stronie internetowej autora pracy (<http://serwis.umcs.lublin.pl/marcin.koziel/>).

Pytania dotyczyły obecnego stanu turystyki rowerowej (przepisy, regulaminy), zagospodarowania turystycznego tras rowerowych (lub tras pieszych dopuszczonych do ruchu rowerowego), wpływu turystyki rowerowej na środowisko oraz sposobu i form promocji turystyki rowerowej. Ostatni blok pytań odnosił się do przeszłości turystyki rowerowej na terenie parków narodowych (Kozieł, 2011).

Kwestionariusze ankiet zostały wysłane do dyrekcji obu lubelskich parków narodowych na początku stycznia 2011 r. Ankiety wypełnione przez odpowiedzialnych za turystykę pracowników parków (podpisane przez dyrektorów) nadesłano po upływie niespełna miesiąca. Następnie treść ankiety i odpowiedzi została wprowadzona do programu Excel 2007, co w znacznym stopniu ułatwiło analizę wyników badań i pozwoliło na przygotowanie zbiorczych tabel oraz wykresów.

Na początku maja 2011 r. autor pracy udał się do obu parków narodowych w celu dokonania oceny dwóch tras rowerowych na terenie Poleskiego i Roztoczańskiego Parku Narodowego (rowerowa ścieżka edukacyjna „Mietiułka” i trasa rowerowa „Zwierzyniec–Florianka–Górecko Stare”), zwracając szczególną uwagę na: stan zagospodarowania turystycznego, sposób oznakowania oraz przejezdność (rodzaj i stan nawierzchni) wytyczonych tras. Autor wykonał dokumentację fotograficzną i oznaczył przebieg tras rowerowych oraz położenie tablic informacyjnych i wiat turystycznych za pomocą ręcznego odbiornika GPS.

## WYNIKI

W granicach Poleskiego i Roztoczańskiego Parku Narodowego turyści rowerowi mogą bez przeszkód poruszać się po ogólnodostępnych drogach publicznych. W obu parkach przygotowane zostały specjalnie wyznaczone szlaki lub ścieżki rowerowe. W PPN w 2003 r. została oddana do użytku jedyna trasa rowerowa – ścieżka edukacyjna „Mietiułka” (tab. 1). Rowerowa oferta turystyczna przygotowana przez RPN jest znacznie bogatsza. Do dyspozycji rowerzystów przygotowano trasę prowadzącą ze Zwierzynca przez Floriankę do Górecka Starogo. Pozostałe szlaki turystyczne przecinające granice parku (tab. 1) zostały zaprojektowane z myślą o turystach pieszych, ale i na nich dopuszczono przejazd rowerami (na całej długości lub określonych odcinkach). Turyści rowerowi mogą korzystać także ze ścieżki do stawów „Echo”, ścieżki krajobrazowej we Florianie oraz terenowych ośrodków edukacyjno-turystycznych, funkcjonujących głównie w sezonie letnim (Gajówka Komanówka, Gajówka Dębowiec).

Łączna długość tras rowerowych i pieszych (dopuszczonych do ruchu rowerowego) wg informacji przekazanych w ankietach wynosi w PPN 21 km, w RPN natomiast – 18 km i jest znacznie mniejsza od średniej długości tras ro-



Tab. 1. Trasy rowerowe w Poleskim i Roztoczańskim Parku Narodowym

Tab. 1. Bike routes in the Polesie and Roztocze National Parks

Nazwa, przebieg trasy (ewentualnie kolor)	Długość (km)	Rodzaj nawierzchni
Ścieżka rowerowa „Mietiułka”	21	gruntowo-tłuczniowa (piasek)
Trasa rowerowa do Florianki (żółty)	13	utwardzona, tłuczniowa
Centralny szlak rowerowy Roztocza (czerwony)	2,5	utwardzona, tłuczniowa
Trasa rowerowa Ziemi Józefowskiej	1,5	asfaltowa
Trasa rowerowa Wzgórze Polak – Pogranicze Regionów	1	gruntowa

werowych w polskich parkach narodowych, która wynosi 59,8 km. Gęstość tras rowerowych w PPN wynosi 0,22, a w RPN – 0,21 km/km<sup>2</sup>. Średnia gęstość tras rowerowych w parkach narodowych w Polsce to 0,42 km/km<sup>2</sup>.

W lubelskich parkach narodowych trudno zorganizować wyprawę rowerową trwającą dłużej niż 1 dzień. Trasy rowerowe wytyczone w parkach znajdują swoje przedłużenie poza ich granicami, a zatem parki mogą być traktowane jako ważny punkt na trasie dłuższej wyprawy rowerowej. Poleski oraz Roztoczański PN w swojej ofercie turystycznej, wg opinii respondentów, proponują rowerzystom łatwe i bezpieczne trasy rekreacyjne sprzyjające turystyce rodzinnej.

Poziom zagospodarowania turystycznego przygotowanych tras stoi na bardzo wysokim poziomie. Do dyspozycji cyklistów są tablice informacyjne, miejsca parkingowe, wiaty ogniskowe oraz inne atrakcje, takie jak punkty czy wieże widokowe oraz kładki i mosty (tab. 2). Turyści mają możliwość korzystania ze ścieżek przyrodniczych (w Poleskim PN – „Perehod” o dł. 5 km, w Roztoczańskim PN – ścieżka dendrologiczna o dł. 1 km oraz ścieżka krajobrazowa o dł. 1,2 km). W innych parkach narodowych (np. Karkonoskim i Tatrzańskim PN) rowerzysta, oprócz oznakowania tras, nie znajdzie żadnych udogodnień. W lubelskich parkach narodowych z myślą o rowerzystach przygotowano specjalne stojaki rowerowe (Kozieł, 2011).

Miłośnicy turystyki rowerowej, niedysponujący własnymi rowerami, mogą wypożyczyć pojazdy w wypożyczalniach w Zwierzyńcu. PPN posiada własną wypożyczalnię z trzydziestoma jednośladami.

W PPN nie opracowano przepisów – regulaminu, określającego zasady poruszania się w parku na rowerze. Brakuje precyzyjnej, jednoznacznie brzmiącej informacji, mówiącej, iż do dyspozycji rowerzystów są wyłącznie drogi publiczne i specjalnie przygotowana ścieżka rowerowa. W RPN ruch turystyczny reguluje specjalne zarządzenie dyrektora parku (Zarządzenie nr 4/2011 Dyrektora Roztoczańskiego Parku Narodowego).

Tab. 2. Infrastruktura turystyczna tras rowerowych w Poleskim i Roztoczańskim Parku Narodowym

Tab. 2. Bicycle tourism infrastructure in the Polesie and Roztocze National Parks

Park Narodowy	miejsca parkingowe	wiaty ogniskowe	drogowskazy z kilometrażem	tablice informacyjne	kładki, mostki	wieże widokowe	punkty widokowe	inne
Poleski	+	+	+	+	+	+	+	+
Roztoczański	+		+	+		+	+	+

Pomimo ograniczenia dopuszczającego ruch rowerowy wyłącznie po oznakowanych szlakach turystycznych zdarzają się przypadki łamania tego przepisu. Bardzo często odnotowuje się wjazd rowerem na szlaki przeznaczone wyłącznie dla ruchu pieszego lub na kładki ścieżek dydaktycznych (w PPN – „Dąb Dominik”, w RPN – „Ścieżka do Stawów Echo”). Inne zarzuty najczęściej stawiane rowerzystom przez Straż Parku to: nadmierna prędkość jazdy, nieustępowanie pierwszeństwa turystom pieszym, wjazd na teren rezerwatów lub obszarów ochrony ścisłej, rozjeżdżanie dróg poza szlakami, wjeżdżanie na wydmy. Generalnie jednak, zdaniem respondentów, rowerzyści respektują przepisy obowiązujące na terenie parków narodowych.

Turyści rowerowi łamiący przepisy obowiązujące na terenie parku narodowego, o ile zostaną przyłapani na gorącym uczynku, zostają wylegitymowani, po czym najczęściej pouczeni przez Straż Parku. Liczba pracowników Straży Parku jest bardzo mała (w PPN – 3, w RPN – 3) i nie pozwala na podejmowanie szybkich interwencji i skuteczne upominanie turystów łamiących przepisy. W RPN oprócz Straży Parku działa od 1984 r. Roztoczańska Konna Straż Ochrony Przyrody im. 25. Pułku Ułanów Wielkopolskich, jej letnią bazą jest gajówka Dębowiec.

Na terenie parków narodowych nie prowadzi się monitoringu ruchu rowerowego. Pracownicy parku proszeni o podanie przybliżonej liczby rowerzystów oszacowali ją w PPN na ok. 450 rowerzystów, a w RPN na 8–15 tys.

Korzystanie z tras rowerowych w większości polskich parków narodowych nie jest dodatkowo płatne, choć w ankietach respondenci przypominają o obowiązku wykupienia karty wstępu do parku (która przez turystę najczęściej utoż-

samiana jest z koniecznością opłacenia wstępu do obiektu, np. muzeum). Za korzystanie ze ścieżki rowerowej „Mietiułka” nie jest pobierana opłata. Wykupienie karty wstępu jest konieczne, jeśli chcemy korzystać ze ścieżki przyrodniczej „Pererhod”. Przejazd trasą wytyczoną ze Zwierzyńca przez Floriankę do Górecka Starego wymaga wykupu karty wstępu.

Pracownicy PPN i RPN bardzo dobrze oceniają funkcjonalność (przebieg, atrakcyjność, przejezdność i oznakowanie) tras udostępnionych do ruchu rowerowego (tab. 3). Najwyżę ceną atrakcyjność i sposób oznakowania dróg.

Tab. 3. Ocena funkcjonalności tras rowerowych w Poleskim i Roztoczańskim Parku Narodowym  
Tab. 3. Functional assessment of bicycle routes in the Polesie and Roztocze National Parks

Park Narodowy	Ocena				
	przebieg	przejezdność	atrakcyjność	oznakowanie	średnia
Poleski	5	5	6	6	5,5
Roztoczański	5	5	6	6	5,5

Skala ocen: 1 – niedostateczny, 2 – dopuszczający, 3 – dostateczny, 4 – dobry, 5 – bardzo dobry, 6 – celujący

Grade system: 1 – unsatisfactory, 2 – acceptable, 3 – satisfactory, 4 – good, 5 – very good, 6 – excellent

Trasy rowerowe w parkach narodowych Lubelszczyzny cieszą się popularnością wśród turystów rowerowych, gdyż są wytyczone na terenach o wybitnych walorach przyrodniczych i kulturowych. Ponadto przy wyborze parku narodowego jako miejsca docelowego wyprawy rowerowej istotne są także takie czynniki, jak: dogodny dojazd, dobra opinia i rekomendacja znajomych oraz zagospodarowanie turystyczne (baza noclegowa i gastronomiczna, trasy turystyczne). Niewielki ruch turystyczny, zdaniem pracownika PPN, jest magnesem przyciągającym turystów do odwiedzenia parku (tab. 4).

Każdy polski park narodowy posiada własną stronę internetową, na której prezentowane są informacje na temat udostępniania turystycznego parku, w tym możliwości uprawiania turystyki rowerowej. Poziom merytoryczny i sposób prezentowania informacji dla rowerzystów jest bardzo zróżnicowany. Zdaniem pracownika RPN turysta rowerowy na stronie parku znajdzie wszystkie informacje na temat turystyki rowerowej i możliwości jej uprawiania na terenie parku. Z kolei pracownik PPN przyznał, że ich strona internetowa w tym zakresie nie jest doskonała i wymaga poprawy. Na stronie internetowej RPN znajdują się opisy dwóch tras rowerowych oraz bardzo uproszczona mapa. W przypadku PPN informacje o ścieżce rowerowej „Mietiułka” ograniczają się do podania przebiegu jej trasy oraz długości. Na obu stronach internetowych nie ma jasnej deklaracji, czy na terenie parków można poruszać się na rowerze czy też nie, w jakim zakresie,

Tab. 4. Co sprawia, że turyści rowerowi decydują się na odwiedzenie parków narodowych Lubelszczyzny?

Tab. 4. What makes the cycling tourists decide to visit the national parks of the Lublin Region?

Park Narodowy	walory przyrodnicze	walory kulturowe	niewielki ruch turystyczny	dogodny dojazd	dobrze przygotowana infrastruktura turystyczna	dobra opinia i rekomendacje znajomych	inne walory
Poleski	+	+	+	+	+		+
Roztoczański	+	+		+	+	+	

w jakich miejscach, po jakich drogach. Informacje te można uzyskać, wertując pozostałe zakładki, do których dotarcie jest utrudnione.

Inną formą promocji turystyki rowerowej są publikacje w formie przewodników, folderów i map przeznaczonych dla turystów rowerowych. W ciągu ostatnich 5 lat Poleski i Roztoczański PN wydały takie publikacje.

Przy wytyczeniu i projektowaniu nowych szlaków rowerowych pracują głównie pracownicy parków narodowych oraz organizacje turystyczne. W projektowaniu tras rowerowych na terenie Roztoczańskiego PN brały udział organizacje pozarządowe, np. WWF. Oba parki narodowe aktywnie włączają się w działania promujące rozwój turystyki rowerowej, powstawanie nowych tras rowerowych w najbliższym sąsiedztwie parku. Zarówno w PPN, jak i RPN udało się pozyskać środki unijne na opracowanie nowych tras rowerowych lub remonty istniejących.

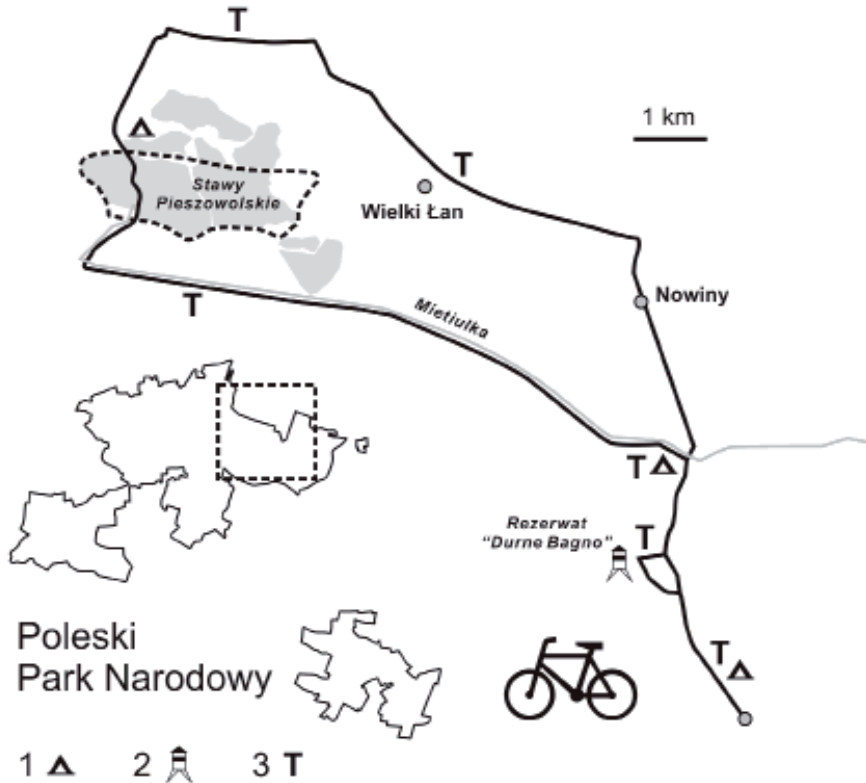
W Roztoczańskim PN w najbliższym czasie planuje się rozwój sieci szlaków rowerowych. Nowe trasy rowerowe powstaną głównie w ramach prac związanych z wytyczeniem trasy rowerowej w Polsce Wschodniej oraz w oparciu o drogi publiczne (gminne lub powiatowe) przebiegające w granicach parków. Nowe trasy rowerowe nie są planowe w PPN.

## OPISY TRAS ROWEROWYCH

### **Rowerowa ścieżka edukacyjna „Mietiułka”**

W ofercie turystycznej Poleskiego Parku Narodowego znajduje się rowerowa ścieżka edukacyjna „Mietiułka”, która powstała z myślą o turystach pragnących poznać osobiwe walory przyrodnicze i kulturowego tego obszaru. Ścieżka zlokalizowana jest w północno-wschodniej części parku. Jej przebieg wytyczono częściowo poza granicami parku. Ścieżka ma długość ok. 21 km. Znajduje się przy

niej 6 tablic przedstawiających zagadnienia przyrodnicze oraz 3 zadaszania turystyczne. Przebieg ścieżki jest wyraźnie oznakowany (kolor zielony). Ścieżka ma charakter pętli. Nawierzchnie dróg na ścieżce zostały wyrównane, jednak ich stan jest uzależniony od warunków pogodowych. Większa część ścieżki przebiega w granicach parku narodowego (ryc. 2).



Ryc. 2. Rozmieszczenie obiektów infrastruktury turystycznej wzdłuż ścieżki rowerowej „Mietulka”: 1 – wiaty turystyczna, 2 – platforma widokowa, 3 – tablica informacyjna

Fig. 2. Distribution of tourist infrastructure objects along the bicycle route “Mietulka”: 1 – tourist shed, 2 – look-on platform, 3 – information board

Początek ścieżki rowerowej wytyczono w miejscowości Łowiszów koło Wytyczna przy drodze krajowej nr 82 Lublin–Włodawa. W Wytycznie znajduje wzniesiony w 1949 r. drewniany kościół z rokokowym ołtarzem (połowa XVIII w.). Za kościołem mieści się dom zakonny siostr nazaretanek. Kolejnym ważnym punktem na trasie ścieżki jest kopiec ziemny zwieńczony krzyżem, znajdujący się po prawej stronie drogi prowadzącej do miejscowości Nowiny. Jest to pomnik upamiętniający żołnierzy Korpusu Ochrony Pogranicza walczących pod

dowództwem gen. W. Orlika-Rückemana, którzy 1 października 1939 r. polegli w walce z Armią Czerwoną. Pomnik usytuowano przy starym cmentarzu prawosławnym, którego pozostałości są widoczne w sąsiadującym z pomnikiem niewielkim zagajniku.

Od pomnika w kierunku północnym prowadzi polna droga, na której znajduje się pierwszy przystanek ścieżki rowerowej. Na niewielkiej leśnej polanie znajduje się wiata turystyczna oraz tablice, na których umieszczono mapę i podstawowe informacje na temat ścieżki rowerowej i zasad poruszania się po terenie PPN. Dalej ścieżka wiedzie przez suchy bór sosnowy. Po ok. 400 m należy skrócić w lewo ku wieży widokowej. Wąską leśną ścieżką docieramy do najwyższej w parku platformy widokowej (ponad 5 m nad poziomem torfowiska). Z wieży roztacza się widok na skraj rezerwatu przyrody „Durne Bagno” o powierzchni 220 ha, utworzonego w 1967 r. Informacje o torfowisku są zamieszczone na tablicy. Dalej trasa prowadzi ścieżką leśną. Dochodzi ona do drogi z Łowiszowa, po której biegła pierwsza część ścieżki. Po ok. 800 m trasa doprowadza do kolejnego przystanku, tablicy i zadaszenia turystycznego, obok którego znajduje się stojak na rowery.

Po przejechaniu kolejnych 100–150 m docieramy do rzeki Mietiułki. Tu znajduje się punkt początkowy pętli. W tym miejscu, zgodnie z opisem trasy, kierujemy się na północ. Dalszą jazdę utrudnia piaszczyste podłoże. Ścieżka prowadzi poza granice PPN ku terenom rolniczym. Po drodze mijamy pojedyncze domostwa wsi Nowiny oraz krzyże i kapliczki. Po ok. 500 m ścieżka zmienia kierunek na północno-zachodni. Droga polną docieramy do kolejnego przystanku, gdzie ze zboczy Garbu Włodawskiego roztacza się rozległy widok na łąki „Zienkowskie” i pola wsi Wielki Łan oraz lasy PPN. W pobliżu znajdują się skryte wśród drzew i krzewów pozostałości po cmentarzu niemieckim (po upadku powstania styczniowego na tereny te sprowadzono osadników z Niemiec) oraz duża żwirownia.

Po kilkuset metrach ponownie docieramy do granic PPN. Początkowo ścieżka prowadzi wzdłuż granicy PPN, a następnie wkracza na teren obwodu ochronnego Zbójno. Znajdują się tu śródleśne stawy. Po zimowych roztopach pełnią one rolę magazynów wody, którą jest zasilany kompleks stawów pieszowolskich. Wilgotne podłoże sprzyja rozwojowi lasów znanych popularnie olszyną bagienną. Olsy porastają torfowiska niskie, o odczynie lekko kwaśnym lub obojętnym na glebach torfowych. W PPN występują dwa rodzaje olsów: porzeczkowy (ten typ ma bardzo dobrze wykształconą strukturę kępkowo-dolinkową) i torfowcowy.

Dalsza droga prowadzi na skraj lasu, potem przez łąkę do zabudowań wsi Pieszowola i przechodzi w pobliżu pozostałości zabudowań podworskich szlachcica Krasowskiego (powozownia z czerwonej cegły z końca XIX w., stary park dworski z pomnikowymi drzewami).

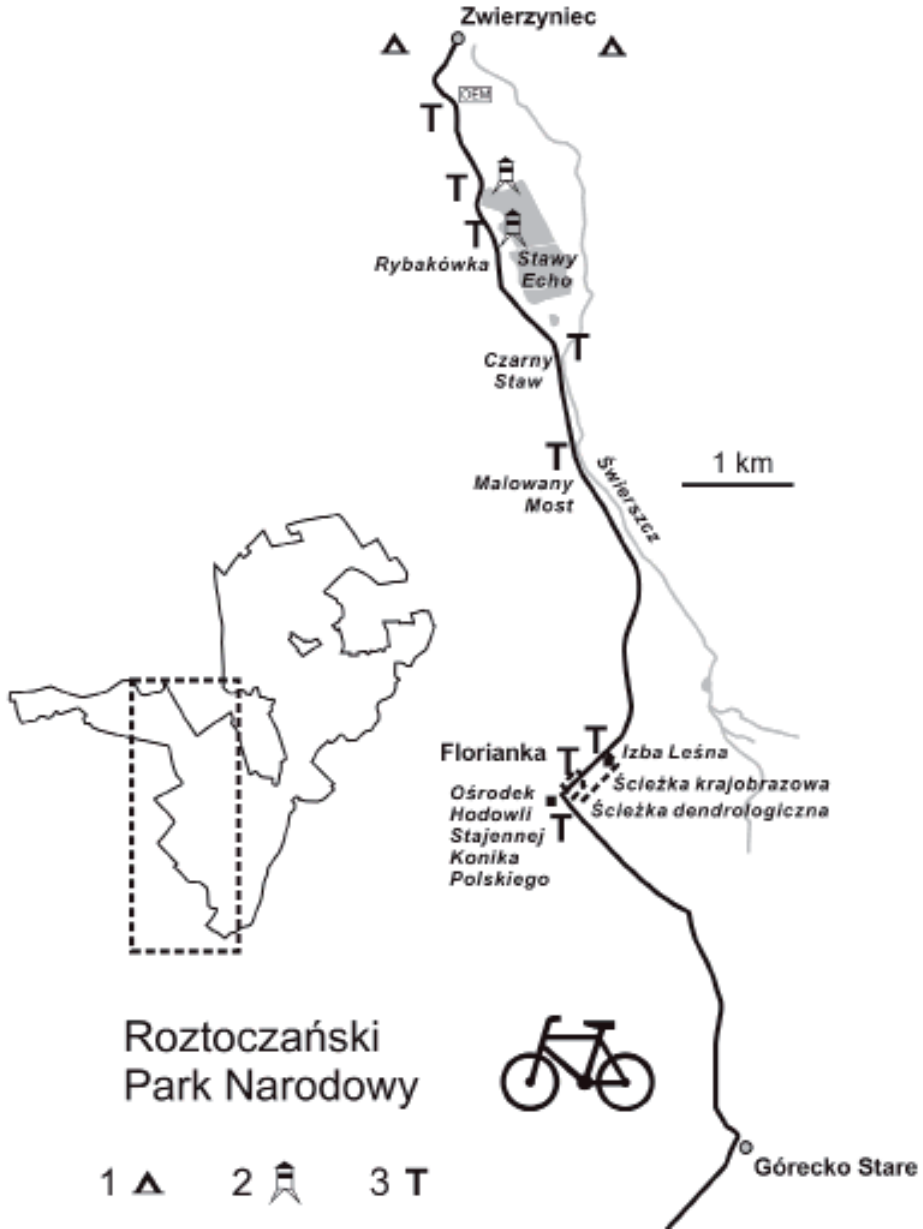
Po opuszczeniu Pieszowoli kierujemy się na południowy zachód ścieżką wytyczną wzdłuż alei lipowej, która doprowadza do granicy lasu i kolejnego na

trasie zadaszenia turystycznego z miejscem ogniskowym. Tu ścieżka rowerowa „Mietiułka” krzyżuje się z pieszą ścieżką edukacyjną „Perehod” o długości 5 km, przygotowaną głównie dla obserwatorów ptaków. Dalsza trasa wiedzie pomiędzy stawami Wyhary i Granicznym. Kompleks stawów pieszowolskich zajmuje powierzchnię 120 ha; w jego skład wchodzi 14 stawów, w których prowadzona jest hodowla rodzimych gatunków ryb. Za stawami trasa rowerowa prowadzi ku wrzosowiskom i łąkom doliny Mietiułki. Przy samej rzece skręca w kierunku wschodnim. Tu rozpoczyna się prosty odcinek drogi (niestety w dużej mierze piaszczystej) wytyczonej m.in. przez łąki „Pociągi”, „Radwania”, „Ochoża”, wchodzące w skład zwartego kompleksu Łąk Zienkowskich, którym ponownie dotrzemy do drogi prowadzącej do Łowiszowa (zamykając pętlę). Melioracje, które miały miejsce w latach sześćdziesiątych na terenie obecnego PPN, zamieniły Mietiułkę w szeroki, uregulowany rów. Obszar dawnych torfowisk niskich, obecnie łąk, jest pocięty gęstą siecią rowów odwadniających. Przeprowadzone w ostatnich latach przez służby parku prace renaturalizacyjne doprowadziły na obszarze łąk do powstania trwałych rozlewisk, które obecnie są miejscem bytowania niezliczonych stad ptactwa wodno-błotnego, w tym wielu gatunków rzadkich i zagrożonych (Różycki, Iwaniuk, 2004).

### **Trasa rowerowa „Zwierzyniec–Florianka–Górecko Stare”**

Trasa wytyczona jest w południowej części parku. Rozpoczyna się przy Ośrodku Edukacyjno-Muzealnym RPN, prowadzi obok stawów „Echo” i osady leśnej Rybakówka do przejazdu kolejowego. Dalej Gościńcem Florianieckim do Florianki, a następnie piaszczystą, leśną drogą do Górecka Starego. Trasa rowerowa ma długość 13 km. Jej przebieg jest wyraźnie oznakowany (kolor żółty). Na trasie znajduje się kilka tablic przedstawiających zagadnienia przyrodnicze (ryc. 3). Poruszających się tym szlakiem, zarówno rowerzystów, jak i pieszych, obowiązuje zakup karty wstępu. Trasa umożliwi poznanie wielu walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych Roztocza Środkowego. Jest stosunkowo łatwa i bezpieczna – doskonale nadaje się do wypraw rodzinnych (Grabowski, 2007).

Trasa prowadzi w kierunku południowym, ulicą Plażową do granic Zwierzynica, a dalej asfaltową drogą w kierunku wsi Sochy. W odległości niespełna kilometra osiąga kompleks stawów „Echo”. Zespół stawów założono w latach 1929–1934 na miejscu rozległych mokradeł w dolinie strumienia Świerszcz. Prowadzona przez Ordynację Zamojską w okresie okupacji hitlerowskiej rozbudowa stawów dawała zatrudnienie i ochronę pracującym tu osobom przed wywiezieniem na roboty do Niemiec. Obecnie po renowacji i naturalizacji stawy obejmują 4 zbiorniki, które kształtem przypominają układ z okresu międzywojennego (do 2002 r. było tu 9 zbiorników). Stawy zasilane są wodami Świerszcza, który wypływa z torfowiska Międzyrzeki – obszaru objętego ochroną ścisłą.



Ryc. 3. Rozmieszczenie obiektów infrastruktury turystycznej wzdłuż trasy rowerowej „Zwierzyniec-Florianka-Górecko Stare”: 1 – wiata turystyczna, 2 – platforma widokowa, 3 – tablica informacyjna

Fig. 3. Distribution of tourist infrastructure objects along the bicycle route “Zwierzyniec-Florianka-Górecko Stare”: 1 – tourist shed, 2 – look-on platform, 3 – information board



W rejonie stawów znajdują się cenne stanowiska płazów i gadów. Spotyka się tu 17 gatunków występujących na terenie parku. W 2000 r. zapoczątkowano ich aktywną ochronę. W 2004 r. wzdłuż drogi biegnącej w kierunku wsi Sochy stworzono system ekologicznych przejść dla płazów i innych drobnych stworzeń. Stawy „Echo” w okresie letnim są ulubionym miejscem wypoczynku i rekreacji dla turystów odwiedzających Roztocze. Służba parku podjęła wiele działań, których celem jest minimalizacja niekorzystnego wpływu turystyki na przyrodę stawów „Echo”. Wybudowano trwałe drewniane podesty i platformy widokowe, utwardzono ścieżki, co ma zahamować rozwój procesów erozyjnych na wydmie stanowiącej częściowo plażę, które przez lata powodowały cofanie się granicy lasu.

W pobliżu znajduje się leśna osada Rybakówka. Jest to najlepsze miejsce do obserwacji koników polskich (symbol parku) utrzymywanych w warunkach rezerwatowych. Ostoja rezerwatowej hodowli konika polskiego powstała w RPN w 1982 r. Obejmuje ona obecnie obszar 160 ha, w skład którego wchodzi tereny leśne w dolinie Świerszcza oraz kompleks stawów „Echo”. Obecnie w Ostoi przebywa stado koni liczące ok. 20 sztuk. Głównym celem hodowli w warunkach zbliżonych do naturalnych jest utrzymanie i doskonalenie cech dzikich koni („prymitywny” pokrój, ubarwienie myszate, występowanie czarnej pręgi na grzbiecie, zdrowie, płodność, odporność i adaptacja do warunków chowu bezstajennego).

Około 100 m za Rybakówką szlak rowerowy opuszcza drogę asfaltową i prowadzi utwardzoną drogą leśną, zostawiając po lewej stronie sztuczny staw o powierzchni ok. 1,5 ha zwany Czarnym Stawem, który powstał w miejscu spiętrzenia wód Świerszcza. Część jego wód trafia stąd kanałem do stawów „Echo”, reszta głównym korytem płynie do Wieprza. Droga do Florianki w odległości ok. 3,5 km od Zwierzyńca przecina pas torowisk (linia hutnicza szerokotorowa oraz linia relacji Zamość–Stalowa Wola). W miejscu tym znajdują się tablice informacyjne zwracające uwagę na szkodliwe oddziaływanie linii kolejowej na przyrodę parku. Szerokie torowisko ułatwia wnikanie w głąb parku obcych gatunków roślin i zwierząt. Tuż za torami, w odległości ok. 30 m, znajduje się mały mostek na strumieniu Świerszcz, który w lokalnej tradycji jest nazywany Malowanym Mostem. Za roгатką, umożliwiającą wjazd na teren parku pojazdów mechanicznych, las zmienia swój charakter – bór sosnowy przechodzi w płat wyżynnego jodłowego boru mieszanego. Po pokonaniu następnych kilkuset metrów droga leśna wspięła się na niewielkie wzniesienie zwane Bukową Górką, które porasta płat buczyny karpackiej – zbiorowisko leśne, charakterystyczne dla regla dolnego Karpat oraz obszaru podgórze i niektórych rejonów wyżynnych Polski.

Kierując się dalej na południe, trasa dociera do Florianki i wiedzie dalej aleją starych jaworów i klonów, prowadząc do dawnego folwarku Ordynacji Zamojskich. Na terenie folwarku mieści się Izba Leśna powstała w 2004 r. w odre-

stauowanej leśniczówce z 1830 r. W Izbie Leśnej, oprócz stałej ekspozycji odtworzonej kancelarii leśniczego, kuchnię i sypialnię, prezentowane są wystawy dotyczące środowiska przyrodniczego Florianki, jej historii, kultury, obyczajów i obrzędów. Wokół Izby odtworzono sad ze starymi odmianami drzew, zrekonstruowano sadzawkę, a starą stajnię zaadaptowano na zieloną salę. Na terenie folwarku funkcjonuje od 1996 r. Ośrodek Hodowli Stajennej Konika Polskiego w RPN. Na potrzeby hodowli odrestaurowano i zaadaptowano budynki z połowy XIX w.: stodołę, stajnię oraz domek ogrodnika. Dodatkową atrakcją dla turystów odwiedzających Floriankę są dwie ścieżki poznawcze: dendrologiczna (ok. 1 km) i krajobrazowa (1,2 km).

Ścieżka dendrologiczna wytyczona jest na terenie dawnych szkółek leśno-ogrodniczych, które założył w latach 1901–1902 Franciszek Fejfer-Stankowski – zarządca Florianki. W szkólkach hodowano sadzonki wielu gatunków drzew i krzewów, zarówno rodzimych, jak i egzotycznych, pochodzących z Europy, a także z Ameryki Północnej i Azji. Wykaz drzew i krzewów szkółek we Floriance sporządzony w 1903 r. obejmował aż 125 gatunków, w tym 97 taksonów drzew oraz 28 taksonów krzewów. Obecnie w lesie powstałym w sposób naturalny po zaprzestaniu hodowli sadzonek odnajdziemy 66 gatunków drzew i krzewów.

Ścieżka krajobrazowa wiedzie przez enklawę pól wśród lasów, ukazując pomnikowe drzewa oraz dawne założenie folwarczno-ogrodowe funkcjonującego tu w latach 1836–1944 gospodarstwa Ordynacji Zamojskiej. Z wierzchołki rozciąga się widok na śródleśną polanę, dawne szkółki drzew leśnych oraz wspomniane już: Izbę Leśną i Ośrodek Hodowli Stajennej Konika Polskiego.

Tuż przed zabudowaniami ośrodka szlak rowerowy zmienia kierunek na południowo-wschodni i, prowadząc pod górę aleją modrzewiową, opuszcza Floriankę. Ostatni odcinek trasy, do Górecka Starego, biegnie piaszczystą drogą prowadzącą obniżeniem pomiędzy widocznymi w terenie wałami wydmowymi porośniętymi przez bór sosnowy. Trasa opuszcza teren parku we wsi Górecko Stare, obok budynku dawnej szkoły. Przez wieś prowadzi utwardzoną drogą do skrzyżowania dróg asfaltowych, gdzie znajduje się węzeł szlaków turystycznych wytyczonych poza granicami parku. Stąd można udać się w kierunku Górecka Kościelnego (ok. 3 km) – wsi letniskowej, w której znajduje się zespół kościoła parafialnego wraz z kapliczkami i drogą krzyżową, poprowadzoną w alei sześciu pomnikowych dębów. Przed Góreckim Kościelnym znajduje się rezerwat przyrody „Szum”, utworzony w celu ochrony przyrodniczo-krajobrazowych walorów przełomu potoku Szum. W rezerwacie można obserwować liczne wodospady wyrzeźbione w wapiennych marglach, zwane na Rostoczu szumami, szypotami lub sopotami (Grabowski, 2004).

## WNIOSKI

1. Oferta turystyczna skierowana do turystów rowerowych odwiedzających „lubelskie” parki narodowe wydaje się w chwili obecnej dostosowana do możliwości wynikających z realizacji głównej funkcji, jaką pełnią parki narodowe – czyli funkcji ochronnej.

2. Parki narodowe w żaden sposób nie utrudniają rozwoju turystyki rowerowej, a wręcz przeciwnie – podejmują działania, które sprzyjają jej rozwojowi. Oba parki narodowe prowadzą szeroko zakrojone programy edukacyjne, a Roztoczański PN planuje utworzenie nowych ścieżek rowerowych na terenie parku. Ponadto aktywnie włączają się w promowanie tej formy wypoczynku i powoływanie nowych tras rowerowych w bezpośrednim sąsiedztwie parku.

3. Bardzo wysoko należy ocenić stan infrastruktury turystycznej towarzyszącej trasom rowerowym (zwłaszcza jeśli chodzi o Poleski PN). Trasy są przemyślane, atrakcyjne (istnieje możliwość korzystania ze ścieżek przyrodniczych), bardzo dobrze oznakowane (trudno się zgubić). Ocena przejezdności tras rowerowych dokonana przez pracownika parku wydaje się zbyt optymistyczna (ścieżka rowerowa „Mietiułka” miejscami jest niemal nieprzejezdna – weryfikacja terenowa).

4. Zauważa się niski stopień autoprezentacji tras rowerowych na stronach internetowych parków (w obu przypadkach, choć nieco lepiej wypada Roztoczański PN).

5. Łamanie przepisów dotyczących poruszania się na rowerach po parkach narodowych to bardzo częsty proceder. Przy małej liczbie etatów funkcjonariuszy Straży Parku jest on trudny do wyeliminowania.

## LITERATURA

- Bartoszewski S., Wilgat T., 2004: *Dlaczego park narodowy?* [W:] T. Wilgat (red.), *Roztoczański Park Narodowy – przyroda i człowiek, Roztoczański Park Narodowy*, Zwierzyniec, 6–30.
- Chałubińska A., Wilgat T., 1954: *Podział fizjograficzny województwa lubelskiego*. [W:] *Przewodnik V Ogólnopolskiego Zjazdu PTG Lublin*. Oddział lubelski PTG, Lublin, 3–44.
- Fijałkowski D., Izdebski K., 1959: *W sprawie utworzenia Zwierzynieckiego Parku Narodowego*. Sylwan, CIII, z. 9, 1–13.
- Grabowski T., 2004: *Roztoczański Park Narodowy. Południowa oś przyrodniczo-edukacyjna Zwierzyniec–Florianka–Górecko Kościelne*. Przewodnik EkoFundusz, Zwierzyniec.
- Grabowski T., 2007: *Informator. Edukacja i Turystyka. Roztoczański Park Narodowy*, Zwierzyniec.
- Grądziel T., 2004: *Świat roślin*. [W:] Wilgat T. (red.), *Roztoczański Park Narodowy – przyroda i człowiek, Roztoczański Park Narodowy*, Zwierzyniec, 52–81.
- Grądziel T., Profus P., 2004: *Świat zwierząt*. [W:] Wilgat T. (red.), *Roztoczański Park Narodowy – przyroda i człowiek, Roztoczański Park Narodowy*, Zwierzyniec, 82–112.
- Harasimiuk M., Dobrowolski R., Rodzik J., 2002: *Budowa geologiczna i rzeźba terenu Poleskiego Parku Narodowego*. [W:] Radwan S. (red.), *Poleski Park Narodowy, Monografia przyrodnicza*. Wyd. Morpol, Lublin, 29–41.

- Kapuściński R., 2002: *Turystyka w parkach narodowych – możliwości i ograniczenia*. [W:] Partyka J. (red.), *Użytkowanie turystyczne parków narodowych. Ruch turystyczny – Zagospodarowanie – Konflikty – Zagrożenia*. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Ojcowski Park Narodowy, Ojców, 677–683.
- Kondracki J., 1994: *Geografia Polski. Mezoregiony fizyczno-geograficzne*, PWN, Warszawa.
- Kozielec M., 2011: *Turystyka rowerowa w polskich parkach narodowych*. Raport. Zakład Ochrony Środowiska UMCS, Lublin (dokument elektroniczny do pobrania ze strony <http://serwis.umcs.lublin.pl/marcin.kozielec/>).
- Michalczyk Z., Bartoszewski S., Chmiel S., Dawidek J., Głowacki S., Turczyński M., 2002: *Zasoby wodne Poleskiego Parku Narodowego*. [W:] Radwan S. (red.), *Poleski Park Narodowy, Monografia przyrodnicza*, Wyd. Morpol, Lublin, 55–71.
- Ochrona środowiska 2010. GUS, Warszawa.
- Partyka J., 2010: *Udostępnianie turystyczne parków narodowych w Polsce a krajobraz*. *Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego*, 14, 252–263.
- Radwan S., 2002: *Przedmowa*. [W:] Radwan S. (red.), *Poleski Park Narodowy, Monografia przyrodnicza*. Wyd. Morpol, Lublin, 11–13.
- Różycki A., 1998: *Poleski Park Narodowy. Przewodnik turystyczno-przyrodniczy*. Wyd. Promotor, Lublin.
- Różycki A., 2009: *Przewodnik Poleski Park Narodowy*. Poleski Park Narodowy, Urszulín.
- Staniewska-Zątek W., 2009: *Turystyka a przyroda polski i jej ochrona*. Cz. II: *Turystyka na obszarach prawnie chronionych*. *Studia Periegetica. Zeszyty Naukowe Wielkopolskiej Wyższej Szkoły Turystyki i Zarządzania w Poznaniu*, 3, 79–91.
- Wilgat T., 2004: *Wstępna prezentacja Parku*. [W:] Wilgat T. (red.), *Roztoczański Park Narodowy – przyroda i człowiek*. Roztoczański Park Narodowy, Zwierzyniec, 31–40.

## SUMMARY

The article presents the results of surveys sent to managers directly responsible for bicycle tourism in the Polesie National Park and Roztocze. Based on the answers to the questionnaire survey the author of the paper presented information on the rules of access to national parks, tourist sites of the bicycle tourists, quality, functionality and the degree of difficulty and the number of available routes, and the discipline of cycling tourists moving along the designated routes. The managers were asked to determine how the national parks are going to promote cycling and what actions they intend to take (or not) in the near future, managing the national parks. During the field research there have been evaluated the two bike trails (bike trail “Mietułka” in the Polesie National Park and the bicycle path “Zwierzyniec – Florianka – Górecko Stare” in the Roztocze National Park). Special attention has been paid to: the state of tourism development, marking and passable routes (the type and condition of surface) set out.